

ASK – veien til et mer selvstendig voksenliv

Solveig Stavik-Karlsen, lærer/spesialpedagog,
sokla@trondelagfylke.no

Lise Høidahl Bonesmo, lærer/spesialpedagog,
lisbo@trondelagfylke.no

Tove Elvheim Johansen, ergoterapeut,
tovjo@trondelagfylke.no

Margrete Burchard Kvarberg, vernepleier,
markv@trondelagfylket.no

Alle jobber på Skjetlein videregående skole, avdeling for særskilt tilrettelagt opplæring (STO)

Foto: Skjetlein arkiv

Å kunne kommunisere det man ønsker til hvem man vil, er ikke en selvfølge for alle. Slik har det heller ikke vært for Tor Arne. Gjennom denne artikkelen vil vi gi et innblikk i Tor Arne sin «ASK-reise», og hvordan han benytter både manuelle og grafiske tegn som kommunikasjonsform.

Tor Arne er en aktiv ung mann på 20 år. Han bor på Hafella gård på Fannrem, som ligger rett ved Orkanger i Trøndelag. Her bor han sammen med mor, far og tre eldre brødre. Tor Arne er en ordentlig arbeidskar, og hjelper ofte til med ulike gjøremål på gården. Tor Arne har mange interesser, og når han ikke arbeider på gården liker han å lage mat, spille bowling, badminton eller brettspill, gå på kino, hjelpe til i kirka eller se på ulike tv-serier. Han er også glad i å spille fotball, og spiller på laget Glimt Diamonds. Tor Arne har Down syndrom, og det ble tidlig tydelig at han ville ha behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) for å kunne gjøre seg forstått. I barnehagen og de første årene på barneskolen lærte Tor Arne seg å bruke tegn til tale. Han ble etter hvert flink til å bruke tegn som kommunikasjonsform, og begynte på A.C.Møller tegnspråksenter, som har et landsdekkende tegnspråklig grunnskoletilbud.

På videregående startet Tor Arne på STO (særskilt tilrettelagt opplæring) på Skjetlein videregående skole. På STO har vi elever som benytter mange ulike supplement og alternativ til tale. Det er derfor naturlig at ASK er synlig i det fysiske miljøet, og en naturlig del å benytte i all undervisning. Hos oss bruker vi grafiske symboler og tegnstøtte i alle fellesaktiviteter, og mange av elevene benytter også ulike typer talemaskiner.

Tor Arne har i mange år benyttet tegnspråk og gester for å gjøre seg forstått. Familien har også lært seg tegnspråk og kan kommunisere godt med han. Her på skolen har vi ansatte med tegnspråk-kompetanse, samt et felles fokus på at alle

ansatte skal ha kjennskap til, og kunne en del tegn. Tor Arne er aktiv og sosial. Han slår gjerne av en prat, og han har mye han vil formidle. Det som kan være utfordringen med tegnspråk er at ikke alle forstår tegnene. Da kan det bli utfordrende å prate med for eksempel fotballtreneren eller hun som jobber i kantina på skolen. Ganske raskt etter at Tor Arne startet på Skjetlein, ble det derfor besluttet å prøve ut en talemaskin med programmet TD Snap, som et supplement til tegnspråk. Målet har hele tiden vært å vedlikeholde tegnspråket, samtidig som man gir Tor Arne en ekstra kommunikasjonsferdighet.

Tor Arne ferdes på mange ulike arenaer, og vi har sett at det har vært stor variasjon i hvor aktivt han har tatt i bruk talemaskina. Han har brukt talemaskina mye på skolen, men i mindre grad hjemme og i avlastningsbolig. På skolen oppretter vi kommunikasjonsteam rundt alle våre elever som har behov for ASK.

Kommunikasjonsteamet er opprettet for å sikre at vi jobber målrettet med å utvikle kommunikasjon og språklige ferdigheter, og for å sikre overganger slik at ASK fortsatt blir jobbet videre med etter videregående skole. I kommunikasjonsteamet til Tor Arne har deltakerne vært foreldre, avlastningsbolig og skole. Plan for oppfølging av alternativ og supplerende kommunikasjon ble også brukt for å sikre informasjon ved overgang fra videregående, og sette tydelige mål for videre arbeid. Dette er en plan som er utarbeidet av Statped, og som vi har hatt god nytte av når vi arbeider i slike kommunikasjonsteam.

Teammøter

På skolen var ASK og måloppnåelse tilknyttet IOP et fast punkt på teammøter, og mål og fremdrift var regelmessig oppe til evaluering. Det ble viktig å ha registreringssystem for symboler vi så manglet i hverdagen, og system for å oppdatere maskina. For oss på skolen var det viktig at Tor Arne fikk et eierforhold til talemaskina si, og han hadde medbestemmelse når det gjaldt valg av nye ord og ordformuleringer på maskina hans. For å gjøre opplæringa motiverende tok vi utgangspunkt i Tor Arne sin interesse for brettspill, og vi utviklet ulike spill for å øke kommunikasjonsferdigheter, bruk av setninger så vel som ordforråd og navigasjonsferdigheter. Vi brukte også samtalekort for å trene på å holde en samtale, og vi trente på å kunne skille mellom fortid og nåtid.

Under skolegangen fikk han hjelpemiddelet Handi One, som er en digital kalender. Dette har gitt han mulighet til å få en bedre oversikt over dagen, og hjelper han når det gjelder å kunne kommunisere om både hva som har skjedd, hva som skal skje og når det skal skje. Det har gitt han store fordeler med tanke på å kommunisere med kjente og ukjente om det han gleder seg til, og opplevelser han har hatt. Han kan nå kombinere bruk av Handi One for å vise når noe skal skje eller har skjedd, og utdype det ved bruk av tegn eller talemaskin.

Teammøte

Økt selvstendighet

Kommunikasjon er viktig for oss mennesker, og for Tor Arne har økte kommunikasjonsferdigheter også gitt økt selvstendighet i hverdagen. Han kan nå gå i kantina og uten hjelp bestille seg en pizza og sikre seg at den må være glutenfri. Mens han bestiller slår han gjerne av en prat med

Margot som står i kassen og kan fortelle henne om noe gøy han har opplevd, eller hvilke planer han har for helga. På fritida kan han også bestille mat selv når han er på restaurant, han kan snakke med treneren og lagkameratene på fotballtrening, og holde samtalen i gang når han er på venneklubben.

Avisartikkel

Tor Arne er en aktiv ung mann som deltar på flere aktiviteter på fritiden. Lokalavisa ønsket derfor å lage en artikkel om han. Gjennom talemaskina fikk Tor Arne mulighet til å kommunisere direkte med journalisten og mor fungerte bare som en ekstra støtte om noe var uklart. Det var en stolt Tor Arne som kunne vise fram avisartikkelen her på skolen.

Overgang til arbeidsliv

Tor Arne var avgangselev på Skjetlein videregående i vår, og nå har han begynt

å jobbe for Orkland produksjon (OPro). Dette er et kommunalt arbeidstiltak med tilbud om tilrettelagt arbeid. På OPro er det mange ungdommer han kjenner fra før, men han har også blitt kjent med nye folk. Her bruker han tegn, talemaskin, kommunikasjonsbok og Handi for å fortelle om det som opptar han. For Tor Arne som har mye på hjertet, er det fint å ha ulike verktøy og metoder han kan benytte for å gjøre seg forstått. For oss på Skjetlein er det også fint å se at han viderefører bruken av alt han har lært på skolen, og tar det med seg inn på nye arenaer.

